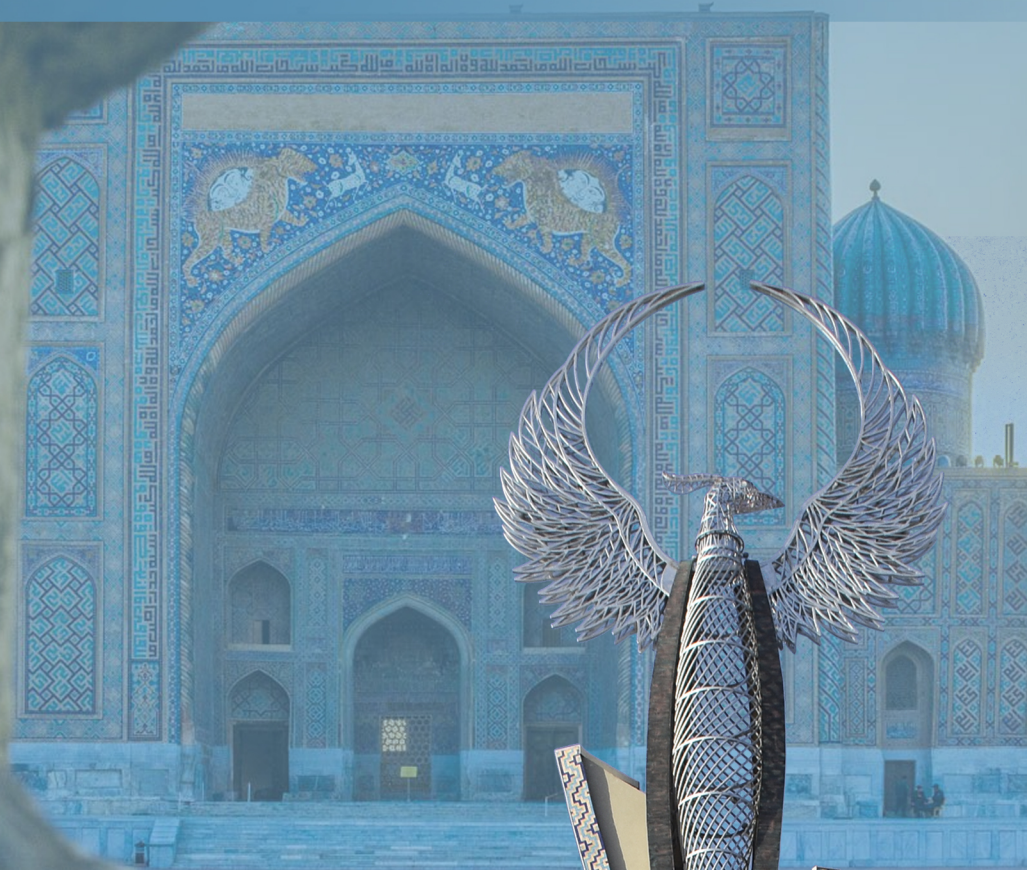


SOBIROV UMID BAXTIYOROVICH



# MA'NAVIYATSHUNOSLIK



**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA  
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI**

**TARIX VA MADANIY MEROS FAKULTETI**

**SOBIROV UMID BAXTIYOROVICH**

**“MA’NAVIYATSHUNOSLIK”**

**o‘quv qollanma**

**Toshkent-2024**

**“BUKHARA HAMD PRINT” nashriyoti**

**UO‘K 621.785**

**S – 88**

**Sobirov Umid Baxtiyorovich.**

Ma’naviyatshunoslik [Matn] : o‘quv qo‘llanma / Sobirov Umid Baxtiyorovich.-  
Buxoro: “BUKHARA HAMD PRINT” nashriyoti, 2024.-180 b.

**KBK 34.5**

**Taqrizchilar: E.Zoyirov – f.f.d (DsC)**

**B.S.Turdiyev – f.f.f.d. (PhD)**

*Ushbu o‘quv qo‘llanma O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26 martdagi PQ-5040-sonli “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori ijrosi doirasida tayyorlandi. Unda “Ma’naviyatshunoslik” fanining o‘qitilish zarurati, milliy ma’naviyatimizning rivojlanish tarixi va Yangi O‘zbekistonni bunyod etish borasida amalga oshirilayotgan shiddatli islohotlar, rivojlanishning yangi bosqichida qo‘lga kiritilayotgan muvaffaqiyatlarning jamiyatda hayotida tutgan o‘rni yoritilgan. O‘quv qo‘llanmada muallif mamlakatimizda ma’naviy sohada yangi bir bosqichni ochib berilganligi, madaniy-ma’rifiy sohani yanada takomillashtirish borasida respublikamizda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar, konsepsiya va davlat dasturlarining mazmun-mohiyati yoritib bergan. Har bir mavzu o‘rganish uchun sxema, jadval va mustahkamlash uchun savollar bilan boyitilgan.*

***Ushbu o‘quv qo‘llanma Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Buxoro davlat universitetining 2024 yil “3” fevraldagi “60”-sonli buyrug‘iga asosannashr etishga ruxsat berildi. Ro‘yxatga olish raqami № 60-13.***

© “BUKHARA HAMD PRINT” nashriyoti

© Sobirov Umid Baxtiyorovich

**ISBN 978-9943-8786-2-4**

## **Kirish**

Bugun mamlakatimiz demokratik jamiyati taraqqiyotining yuksalishida ma'naviy-ma'rifiy sohadagi strategik islohotlar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bunday tez sur'atlar bilan yuksalish ta'lim-tarbiya, ma'naviyat va ma'rifat sohasidagi islohotlarga nisbatan ham jiddiy e'tiborni talab etib, fuqarolar ongiga bunday yangilanishlar to'g'risidagi tushuncha, ko'nikma va bilimlarni singdirishni taqozo etmoqda.

Dunyo hamjamiyatida ijtimoiy taraqqiyot sur'atlarini jadallashtirish maqsadida iqtisodiy islohotlarni amalga oshirayotgan mamlakatlar soni tobora ko'payib bormoqda. Iqtisodiy yangilanishlar nafaqat shu mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayotini, balki fuqarolarning ma'naviy dunyosini ham o'zgartirmoqda. Shu munosabat bilan Yangi O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi rivojlanish bosqichida ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy omillari bilan birga, ma'naviy ma'rifiy jabhalarda amalga oshirilayotgan islohotlar ham muhim ahamiyatga ega.

Biz yangi O'zbekistonni barpo etishda bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyotga tayanish barobarida ajdodlarimizning boy ma'naviy merosi, milliy va umuminsoniy qadriyatlariga asoslangan kuchli ma'naviyatimizga ham tayanamiz. Zero jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi – ma'naviyatdir.

Milliy ma'naviyatimizni rivojlantirish, uni xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimiz hayotiga singdirishda ijtimoiy-gumanitar fanlar tizimining ahamiyati katta. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ushbu masalaning naqadar dolzarb ekanligiga e'tibor qaratib shunday deydi: "Ta'lim sohasining yana bir asosiy vazifasi bugungi kun uchun zarur bo'lgan yangi avlodni, ilm-fan va o'z ixtisoslik asoslarini puxta egallagan, bilimli yoshlarni tarbiyalashdan iboratligi, qolaversa, aniq fuqarolik pozitsiyastga ega bo'lgan, jamiyat, davlat manfaatlarini himoya qiladigan, halq hayotidagi o'zgarishlar va islohotlarda faol qatnashadigan, zamonaviy va keng tafakkurli avlodni shakillantirish vazifasidan kelib chiqib oliy ta'lim bakalavr bosqichi uchun "Ma'naviyatshunoslik", magistrlar uchun "Kasb ma'naviyati" fanlari joriy etildi"<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston – strategiyasi. – T.: "O'zbekiston".2021.-B-230-231



O‘zbekistonda mamlakat mustaqillikka erishganidan buyon keng ko‘lamli iqtisodiy islohotlar amalga oshirib kelinmoqda. Keyingi yillarda ushbu yangilanishlar o‘zining yangi bosqichiga qadam qo‘ydi. Iqtisodiy islohotlar nafaqat jamiyatning turli sohalarini, balki jamiyat a‘zolarining ma‘naviy qiyofasini ham tubdan o‘zgartirmoqda. Xususan, kishilar kayfiyati va tasavvurlarida, bilimlari va e‘tiqodida, fazilatlari va xislatlarida, qadriyatlari va orzu-umidlarida mutlaqo yangi xususiyatlar ko‘zga tashlanmoqda. Shu munosabat bilan shaxs ma‘aviy qiyofasiga ta‘sir etuvchi sabablar va oqibatlarini, mazmuni va shakllarini, salbiy jihatlarini bartaraf etish yo‘llarini aniqlash masalasi dolzarb muammoga aylanmoqda.

Ayni shu ma‘noda ushbu o‘quv qo‘llanma O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26 martdagi PQ-5040-sonli “Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori ijrosi doirasida tayyorlandi. Unda “Ma‘naviyatshunoslik” fanining o‘qitilish zarurati, milliy ma‘naviyatimizning rivojlanish tarixi va Yangi O‘zbekistonni bunyod etish borasida amalga oshirilayotgan shiddatli islohotlar, rivojlanishning yangi bosqichida qo‘lga kiritilayotgan muvaffaqiyatlarning jamiyatda hayotida tutgan o‘rni yoritilgan. O‘quv qo‘llanmada muallif mamlakatimizda ma‘naviy sohada yangi bir bosqichni ochib berilganligi, madaniy-ma‘rifiy sohani yanada takomillashtirish borasida respublikamizda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar, konsepsiya va davlat dasturlarining mazmun-mohiyati yoritib bergan. Har bir mavzu o‘rganish uchun sxema, jadval va mustahkamlash uchun savollar bilan boyitilgan.

---

## MUNDARIJA

<b>Kirish .....</b>	<b>3</b>
<b>1-MAVZU: “MA’NAVIYATSHUNOSLIK” FANI VA UNI O‘QITILISHINING ZARURIYATI.....</b>	<b>5</b>
1-§. “Ma’naviyatshunoslik” fanining predmeti, uning maqsad va vazifalari .....	5
2-§. “Ma’naviyatshunoslik” fanining prinsiplari, uning boshqa fanlar bilan aloqadorligi.....	9
3-§. Ma’naviyat, uning mazmun-mohiyati va unga bo‘lgan ehtiyoj.....	11
4-§. Ma’naviyat va ma’rifatning o‘zaro uyg‘unligi .....	16
<b>2-MAVZU: O‘ZBEK XALQI MA’NAVIY TARAQQIYOTINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....</b>	<b>19</b>
1-§. Xalq og‘zaki ijodi va yozma manbalarida ma’naviyat va ma’rifat masalalari .....	19
2-§. “Avesto” –diniy, axloqiy, ilmiy, adabiy bebaho ma’naviy manba.....	26
3-§. Islom dinida ma’naviyat va shaxs ma’naviy kamolotida tutgan o‘rni.....	29
4-§. Markaziy Osiyoda IX-XII asrlarda uyg‘onish davrida ma’naviyat va marifat rivoji.....	34
5-§. Amir Temur va temuriylar davrida milliy ma’naviyat taraqqiyoti .....	40
<b>3-MAVZU: MUSTAMLAKACHILIK VA QARAMLIK YILLARIDA MA’NAVIYAT .....</b>	<b>47</b>
1-§. Jadidchilik faoliyatining vujudga kelishi va uning maqsad va vazifalari .....	47
2-§. Jadidlarning ma’rifatparvarlik harakati va uning xalq ma’naviyatini yuksaltirishdagi roli .....	50
3-§. Mustamlakachilarning ma’naviy sohadagi olib borgan siyosati va uning salbiy oqibatlari.....	60
<b>4-MAVZU: MUSTAQILLIK VA MILLIY MA’NAVIY YUKSALISH ASOSLARI .....</b>	<b>67</b>
1-§. Mustaqillik yillarida milliy ma’naviyatning tiklanishi va rivoji .....	67
2-§. Milliy-ma’naviy tiklanish konsepsiyasi va uning mazmun-mohiyati .....	70
3-§. Ma’naviyat va demokratiyaning o‘zaro uyg‘unligi.....	73
4-§. Ma’naviyat va huquqiy davlat .....	76

<b>5-§. Ma'naviyat va fuqarolik jamiyati.....</b>	<b>79</b>
<b>5-MAVZU: GLOBALLASHUV JARAYONIDA YOSHLAR MA'NAVIYATI VA MA'NAVIY TAHDID.....</b>	<b>83</b>
<b>1-§. Globallashuv jarayoni va uning yoshlar ma'naviyatiga ta'siri</b>	<b>83</b>
<b>2-§. Ma'naviy tahdid, uning zamonaviy ko'rinishlari .....</b>	<b>86</b>
<b>3-§. Yoshlarni yot g'oyalar: diniy fundamentalizm (aqidaparstlik), ekstremizm va terrorizmdan asrash.....</b>	<b>93</b>
<b>4-§. Korrupsiya tahdidi va unga qarshi kurash .....</b>	<b>97</b>
<b>5-§. Mafkuraviy immunitet – ma'naviy tahdidlarni bartaraf etish omili .....</b>	<b>101</b>
<b>6-MAVZU: YANGI O'ZBEKISTONNING MA'NAVIY YANGILANISH STRATEGIYASI.....</b>	<b>104</b>
<b>1-§. Yangi O'zbekiston va ma'naviy yangilanish strategiyasi.....</b>	<b>104</b>
<b>2-§. Ma'naviy yangilanishlarda inson ko'rsatkichi muhim mezon sifatida .....</b>	<b>108</b>
<b>3-§. Ma'naviy-ma'rifiy strategik islohotlar va uning barkamol inson tarbiyasidagi roli .....</b>	<b>109</b>
<b>4-§. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar dialektikasi.....</b>	<b>117</b>
<b>7-MAVZU: UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI YARATISHDA ASOSIY MA'NAVIY MEZONLAR .....</b>	<b>122</b>
<b>1-§. Uchinchi Renessans – milliy g'oya sifatida .....</b>	<b>122</b>
<b>2-§. Adabiyot va kitobxonlik ma'naviyatni yuksaltirish asosi .....</b>	<b>128</b>
<b>3-§. Teatrning ma'naviy taraqqiyotda tutgan o'rni.....</b>	<b>135</b>
<b>4-§. San'at – ma'naviyat sarchashmasi .....</b>	<b>138</b>
<b>MA'NAVIYATSHUNOSLIK FANIDAN TESTLAR: .....</b>	<b>142</b>
<b>GLOSSARIY .....</b>	<b>164</b>
<b>FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR .....</b>	<b>172</b>

**SOBIROV UMID BAXTIYOROVICH**

# “MA’NAVIYATSHUNOSLIK”

## o‘quv qollanma

*Muharrir:* H.Qahhorov  
*Texnik muharrir:* M.Ismoilov  
*Musahhih:* M.Kuziyeva  
*Sahifalovchi:* X.Axrоров

Nashriyot litsenziyasi №040075. 23.09.2022. Oiginal maketidan bosishga ruxsat etildi: 08.06.2024. Bichimi 60x84. Kegli 16 shponli. “Times New Roman” garn. Ofset bosma usulida bosildi. Ofset bosma qog‘ozi. Bosma tobog‘i 11.25 Adadi 100. Buyurtma № 564



O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi  
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi  
“BUKHARA HAMD PRINT” nashriyoti. Buxoro shahri  
Hofiz Tanish Buxoriy ko‘chasi, 190-B uy. Tel: (97) 736-20-11  
Bahosi kelishilgan narxda.

“BUKHARA HAMD PRINT” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.  
Buxoro shahri Qayum Murtazoyev ko‘chasi, 344-uy.



 **BUKHARA  
HAND PRINT**

**ISBN 978-9943-8786-2-4**



9 789943 878624